

Figuur ja abstraktsioon

Tänavune kevadnäitus on jaotatud kaheks esmakordselt kontseptsiooni, mitte väljendusvahendite järgi. Kevadnäituse esimene, praegu eksponeeritav osa kannab nimetust "Figuraalne kunst" ning teine, märtsis aset leidv osa, "Abstraktsioon".

See samm on kindlasti õige, sest väljendusvahendid või teisi oeldes kunstitehnikad ei vääri praeguses situatsioonis juba ammu omaette väljatõstmist. Vastandust figuratsioon – abstraktsioon on kasutatud üpris ohtralt avangardistliku kunsti esimese laine iseloomustamisel.

Modernismi üks prestiižikamaid teoreetikuid inglase Herbert Read püüdis just sama vastanduse abil luua kaasaegse kunsti iseloomustamiseks kõige töökindlamat mudelit. Tõsi küll, ta pakkus traditsioonilise realistlik – abstraktne vastanduse kõrvale ka selliseid mõisteid, nagu naturalistlik – geomeetiline, orgaaniline – konventsionaalne, vitalistlik – formalistlik ning otseselt kunsti juurest filosoofilisemale tasandile minnes, füüsilise vitaalsuse eneseteadvuse ning transtsendentaalse metafüüsika vastanduse. Sügavamalt neid vastandusi lahti mõtestades, nägi ta realismis (figuraalses kunstis) mitte ainult natuuritruudust, vaid usaldust elu orgaaniliste protsesside vastu. Abstraktsiooni all käsitles ta *Angsti* väljendust, mis omakorda eitab orgaanilisi printsiipe ning jaatab inimvaimu loovat vabadust kunstis.

Oma käsitluse lõpus jõudis Read järeldusele, et tegelikult esineb selline polaarsus teljena, mida võib peaaegu alati leida iga individuaalse teose ning looja sees. Herbert Readi käsitlus ilmus ligi viiskümmend aastat tagasi ning juba siis ei töötanud selline jäik vastandus.

Ilmselt tulekski meil praegu seda kontseptuaalset jaotust võtta mitte otsese vastandusena, vaid paindliku üleminekuna igas töös ning selle loojas.

Reaalsusest omamütoloogiani

Käesolevas väljapanekus hakkasid silma kaks tendentsi, mis on meie kunstis küll juba varemgi esinenud, kuid ilmselt mitte nii silmatorkavalt. Loomulikult ei tule neid tendentse kuidagi hinnangulistena käsitleda, sest nende sees võib loomulikult näha nii kunstiliselt kui ka kontseptuaalselt tugevaid ja nõrku lahendusi. Esiteks, järjest vähem kunstnikke suhtleb otseselt reaalse maailmaga (Readi terminoloogiat kasutades "elu orgaaniliste protsessidega"). Kunstnikud

Külliki Talpi debüüt ülevaatenäitusel oli nii teema kui "metatasandite rägastikus" ekslemise poolest näituse üks kandvamaid.

RAIGO PAJULA

kipuvad varasemast kultuurikogemusest tuge ja õigustust ammutades looma omamütoloogiat. Omamütoloogia ei ole kuidagi tervikuna määratletav mõiste, siin on võimalik eristada mitmeid erinevaid tasandeid ning astmeid.

Tasandid läbi põlvkondade

Tasanditena võiksid tulla kõne alla näiteks müüdi päritolu, vaimulaad, koodi avatus jne. Päritolust võiks eristada arhetüüpsete rahvamuistendite töötlusi (Jaak Arro, Jüri Arraku, Lembit Sarapuu jt taotlustes), naiivset kunstmütoloogiat (Epp Maria Kokamägi, Külliki Talp jne), varasemat kunsti (keskaegse maali töötlus Tiit Pääsuke poolt, Aili Vahtrapuu) ja egiptuse kunsti (Enn Põldroos ning tsitaadid tema oma varasemast loomingust jne), kunstilised sisepihitused (Maria Kristiina Ulas ja Sylvia Plathi luule) jne. Teises lahtis võiksid olla alajaotused, nagu terav ja vaimukas mängulisus (Lemming Nagel, Tommy ja Laurentius, K. Talp), kunstiline mängulisus (Andres Tolts, Jüri Kask), raske tõsidus (Arrak, Pääsuke), dekadents ning nartissism (Arro, Kokamägi, Lestberg) jne. Kolmandas, laiale publikule, kunstiringkondadele, kitsale sõprade ringile või iseendale mõistetavus.

Kontseptuaalsest tendentsist on

hoopis olulisem sellest väljakasvav vormiline tendents, mille iseloomustamisel kasutaksin Paul Valéry' poolt kunstiteooriasse toodud mõistet "kunstiteose väsimus". Valéry ei mõtle selle määratluse all sugugi mitte ainult kunstiteose "kontseptuaalset kulumust" või "vormilist kurnatust", vaid eelkõige "assotsiatsioonide rohkust". Ta eristab "head" ja "halba" väsimust, märgistades "hea väsimusega" vormilist ohjeldamatust ning "halvaga" kontseptuaalset üleküllastatust ehk kontseptuaalse selguse puudumisest.

"Hea väsimus"

Praegusest väljapanekust õhku eelkõige "head väsimust", kuid päriselt ei saa mööda ka "halvast väsimusest". Kogu väljapanekut saadab eesti kunstile täiesti mittemane raskepärasuse vaim. Seda pealesuruvat raskepärasust kohtab tõesti igal tasandil: kujundus on tihe ja raskepärane, mis hakkab iseäranis silma just kõige esinduslikumas suures saalis.

Selle tähelepanekuga ei taha ma teha etteheiteid kujundaja Jaan Elkeni tööle: ilmselt on ta teinud parima materjali raskust ning paljusust arvestades. Pealesuruv raskus tuleneb eelkõige tööde kokkusurutud jõulisusest, alates püüdest kõikvõimalikule tähendusrikkusele nii sisulises kui ka

vormilises plaanis.

Ilmselt tuleb "süüdlast" otsida ikkagi kontseptsioonis, mis sundis esitama, valima ning eksponeerima vaid sedalaadi töid. Tegelikult võib ka praegusel näitusel leida metatasandite rägastikust kõrvalejääjaid (veenvam on kindlasti Peeter Mudist) või ka metatasandite kasutajaid, kes on vabad kontseptuaalsest üleküllastusest ning pingutatud assotsiatsioonide raskusest (Külliki Talpi lööv selgus ja samal ajal allteksti vaimukus, ka Lemming Nageli poliitiline teravus, iseäranis "Üksiküritaja" puhul, Maria Kristiina Ulase veenvus teksti visualiseerimisel).

Tänapäevased üldnäitused vajavad kindlasti korrastavat kontseptsiooni. Kuid midagi pole teha, igasugune kontseptsioon pole veel hea kontseptsioon. Figuratsioon ja abstraktsioon olid omal ajal vajalikud vastandused, isegi tõdemuse puhul, et praktikas seda vastandust ei eksisteeri. Kuid siiski, vaatamata mitte kõige paremale kontseptuaalsele tervikule, ilmnes just selle näituse puhul midagi, mida varem alati ei märganud. Ega me ometi pole täielikult kaotanud otse suhtlemise, tundmise ja ütlemise oskust? Või äkki me ei vajagi seda enam?

REET VARBLANE

Ülevaatenäitused on olnud viimasel ajal kriitika all. See pärast küsime kunstnikelt miks nad viivad oma töid ülevaatenäitustele ja vastupidi miks nad ei vii.

Jaan Toomik: Kas see näitus pole mitte juba avatud? Ah jaa, teine osa tuleb ju ka. Oma töid sinna ma ei vii, sest pole midagi viia. Tegelikult mind ka ei huvita ülevaatenäitustel esinemine. Ei oskagi midagi tarka öelda, võib-olla seda, et mul on praegu muid võimalusi.

Leonhard Lapin: Ei osale. Minu töötan suuremate seeriatega ja minu tööd võivad mõjuda väga naljakatena, kui ma seeriast ühe tükikesest välja rebin. Eelistaksin teha kas personaal- või grupinäitusi. Minu loomingule mõjuksid kevadnäitused kahjustavalt.

Enn Põldroos: Miks ma esinen? Ma olen vanaaegne inimene nagu igasugune käsitöölaine, kingsepp või pottsepp. Oma ametis ja tsunftis tuleb püsida.

Jüri Arrak: Mulle meeldib näitustel esineda – see on kunstnikule normaalne toiming.

Rein Kelpman: Ei viinud sellepärast, et polnud midagi uut ja huvitavat viia. Elan praegu vanast rasvast, et välja tulla, peaksin tegema midagi uut.

Jüri Kask: Ma ei saa aru, miks ma ei peaks esinema!

Jüri Okas: Ei viitsi ja üldse, miks ma peaksin esinema!

Olev Subbi: Näituse teise osa, "Abstraktsiooni" suhtes pole ma veel seisukohta võtnud, kuid kardan, et ei esine. Viimase seitsme aasta tööga olen piüdnud endale sõnastada, et figuraalse ja abstraktse kunsti vahel vahe tegemine on tühine ja mittevajalik. See on nagu kartuli pooleks lõikamine, kus üks viil jääb kahe poole vahele – see mind huvitabki. Linnas võib jagada kõik korterid kaheks – kus on kummipuu ja kus ei ole. Siin on asi selge, kuigi sellisel jaotusel pole mingit mõtet. Kunstis jääb lahterduste vahele alati katmata triip.

Malle Leis: Miks ma ei peaks esinema. Kui inimene maalib, on loomulik, et ta oma maale näitab – meeldib see inimestele või mitte.

Andres Tolts: Esinen harjumusest. Leian, et ühe-mehe-näituste kõrval võiks aastas olla ka üks ülevaatenäitus. Lisaks on mind alati huvitanud figuratiivsuse (ei tea, miks on näituse pealkirjas "figuraalne kunst") ja abstraktsiooni vahet. Et suuremas osas lähtun siiski reaalsusest, sihiga figuratsiooni poole, siis leidsin, et miks ma ei võiks esineda sellel näitusel.

Märt Viljus: Kindlasti mitte. Ei tunne end kuidagi seotud selle asjaga, keegi pole otse küsinud ka. Ma isegi ei tea, millal see toimub ja kes seda teeb.

EPL